

1.01

UDK: 331.578-053.6(497.4Brkini)"1975/1980"

Rok Filipčič*

Brigadirski ho-ruk!: prva štiri leta mladinskih delovnih akcij v Brkinih 1975–1978

IZVLEČEK

Avtor v svojem prispevku obravnava mladinske delovne akcije, ki so bile organizirane med letoma 1975 in 1978 v Brkinih in so pomenile korak naprej v razvoju te demografsko ogrožene in gospodarsko slabše razvite primorske pokrajine. V prispevku so Brkini geografsko umeščeni, na kratko je prikazana slabša razvitost območja. Večino prispevka pa predstavlja opis mladinskih delovnih akcij po posameznih letih in dosežki mladinskih delovnih brigad na deloviščih brkinske slemenske ceste, vodovoda ... in drugih področjih.

Ključne besede: Brkini, nerazvitost, mladinske delovne akcije, mladinske delovne brigade.

ABSTRACT

WORK BRIGADE HEAVE-HO!: THE FIRST FOUR YEARS OF YOUTH COMMUNITY WORK CAMPAIGNS IN BRKINI 1975–1978

In his contribution the author focuses on the youth community work campaigns, organised between 1975 and 1978 in Brkini. They meant a step forward in the development of this demographically endangered and economically underdeveloped region in the Slovenian Littoral. The contribution defines Brkini geographically, and the poor development of this area is briefly outlined. The majority of the article consists of the description of the youth community work campaigns, broken down by individual years, and their achievements at the construction sites of the Brkini ridge road, waterworks, etc.

Keywords: Brkini, underdeveloped region, youth community campaigns, youth work brigades

Brkini

Brkini so okrog 235 km² obsežno hribovje, ki se jasno loči od kraške okolice. Najverjetneje so ime dobili po značilnih zaobljenih kopah, brdinih. Nekateri ime

* univ. dipl. zgod., kustos, Vojaški muzej Slovenske vojske, Engelsova ulica 15, SI-2111 Maribor, rok.filipcic@mors.si

razlagajo s prebivalci vasi Barka v zahodnem delu Brkinov, Barkini.¹ Blaž Barborič s soavtorji je v svoji raziskavi Brkine omejil na naslednji način. Na jugozahodni strani poteka meja po magistralni cesti, ki teče na stiku Matarskega podolja in Brkinov. Na severozahodni strani so mejo začrtali na prehodu med pobočji z večjim naklonom in uravnavami z manjšim naklonom. Na severni in severovzhodni strani so po vsej dolžini mejo potegnili na stiku pobočja Brkinov in dolinskega dna reke Reke. Na jugovzhodni strani pa po mnenju avtorjev mejo določa državna meja med Slovenijo in Hrvaško.² Domačini so mnenja, da so Brkini območje med Artvižami na severozahodu in Harijami na jugovzhodu.³ Krajevni leksikon Slovenije k Brkinom prišteva 48 naselij.

Naselja v Brkinih imajo značilno slemensko lego. Nahajajo se tam, kjer je sleme bolj ozko in strmo, v vzhodnih Brkinih pa predvsem na vrhu kopastih vzpetin. Skoraj vsaka slepa dolina⁴ ima na robu svoje naselje. Večina naselij je strnjeno gručasto pozidana, saj se tako ohrani največ kmetijskih površin. Vasi so povečini podolgovate. Vaška jedra so razpotegnjena vzdolž osrednje prometnice.⁵

Brkine je močno zaznamovala druga svetovna vojna, ki je terjala velik krvni davek med prebivalstvom. Po vojni so Brkini postali del cone B Julijske krajine. Z uveljavitvijo mirovne pogodbe z Italijo septembra 1947 je cona B skupaj s še nekaterimi predeli cone A Julijske krajine pripadla Jugoslaviji.

Po drugi svetovni vojni je za Brkine in Brkince, ki so bili gospodarsko vezani na Trst, nastopila nova realnost, saj so ostali brez ključnega trga za svoje pridelke. Posebno težavo je predstavljala tudi zelo šibka prometna infrastruktura v Brkinih. Do izgradnje t. i. slemenske ceste je bilo gibanje prebivalstva v brkinskih vaseh zelo oteženo, saj do njih ni vodila cesta, temveč neke vrste kolovoz. »Pot iz Markovščine je šla čez Slivje. Bila je ozka. Iz Slivja je šla na Orehek, iz Orehka na Tatre. Ne tam, kjer gre zdaj cesta. Bila je zelo blatna, ni bilo nič makadama. (...) Po vasi je bila isto taka, malo bolj trda kot tam, samo je bila povsod luža in blato.«⁶ Vaščani tako niso imeli možnosti dnevne migracije v bližnja gospodarska in industrijska središča, možnosti za zaposlitev v domačih krajih pa ni bilo. Za vse omenjene težave je predvsem mladi, delovno sposobni del prebivalstva Brkinov rešitev poiskal v izseljevanju, predvsem v kraje ob slovenski Obali, nekateri pa tudi dlje, po Evropi in v čezmorske dežele, predvsem v Avstralijo. Tedanjo razvitost oz. nerazvitost Brkinov nazorno opiše primerjava

¹ Igor Šebenik in Drago Kladnik, »Brkini in dolina Reke,« v: *Slovenija, pokrajina in ljudje*, ur. Drago Perko in Milan Orožen Adamič (Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, 1999), 246.

² Blaž Barborič et al., »Problematika slovenskega podeželja na primeru Brkinov,« v: *Dela 17, Podeželje na prelomu tisočletja. Izzivi in problemi*, ur. Marijan Klemenčič (Ljubljana: Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2002), 267.

³ Anja Volk, »Brkini v postindustrijski dobi« (diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, 2011), 3.

⁴ Slepa dolina je oblika ponornega kontaktnega krasa, ki označuje prehod vodotoka, ki teče po neprepustni podlagi po dolini ali erozijskem jarku na fluvialnem reliefu in ponikne na prepustni, karbonatni podlagi pod strmim pobočjem in nadaljuje tok pod kraškim površjem.

⁵ Irma Slavič Potočnik, *Endogeni razvojni potenciali slovenskega podeželja* (Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2010), 68. Blaž Barborič et al., »Problematika,« 273.

⁶ Branko F., ustna izjava, 2. 5. 2015.

z vlakom: »Če je Slovenija vlak, predstavljajo Brkini in Kozjansko njena zadnja dva vagona.«⁷

Slemenska cesta se je v Brkinih pričela graditi leta 1956, in sicer v okolici Prema. V duhu tedanjega časa so cesto od Prema do Pregarij v letih 1956 in 1957 gradile delovne brigade. V prvem letu je 1225 brigadirjev, združenih v sedmih brigadah, izgradilo približno 4,5 kilometra dolgo makadamsko cesto od Spodnjih Bitenj do Čelij. Leto kasneje je bilo v delovni akciji udeleženih 1351 brigadirjev in brigadirki, ki so cesto potegnili do Pregarij. Večina brigadirjev in brigadirki je med delovno akcijo prebivala v premskem gradu, nekateri tudi pri domačinih. Razen gradbenih delovodij na gradbišču ni bilo izučenih gradbenikov. Občasno so brigadirjem na pomoč priskočili domačini in pripadniki JLA⁸ iz Ilirske Bistrice.⁹ Na nadaljevanje gradbenih del na slemenski cesti je bilo treba čakati 15 let. Cesta, ki bi povezala Vremsko dolino z vasmi Podgrad, Barka, Vareje, Misliče, Vatovlje, Ostrovica, Artviže, Mrše, Orehek, Tatre, Kozjane, Rjavče in Gabrk ter bi se na Pregarjah povezala s cesto Gornja Bitnja–Obrov, se je pričela graditi v letih 1971/72.¹⁰

Da bi pospešili razvoj Brkinov, so se v prvi polovici leta 1974 v Lipici sestali predstavniki občinskih skupščin, družbenopolitičnih organizacij in javni delavci šestih južnoprimorskih občin. Srečanje je potekalo v duhu zasedanja 10. kongresa ZKJ,¹¹ na katerem so delegati razpravljali o pomoči manj razvitim območjem pa tudi sam predsednik Tito je večkrat poudaril nujnost hitrejšega razvijanja takšnih predelov.¹²

Tako kot slabih 20 let pred tem so udeleženci posveta v Lipici odločilen dejavnik za hitrejši razvoj Brkinov videli v dokončanju slemenske ceste. Želja je bila, da bi bila cesta dokončana do septembra istega leta, ko je bila v brkinski vasi Tatre napovedana proslava ob 30. obletnici ustanovitve Okrožnega narodnoosvobodilnega odbora za južno Primorsko in predhodnih volitev v narodnoosvobodilne odbore. Da so se problema zaostalosti Brkinov zavedali tudi predstavniki republiških oblasti, priča obisk sekretarja Izvršnega komiteja CK ZKS¹³ Franca Šetince, ki jih je obiskal junija 1974. Ta visoki predstavnik republiških oblasti se je lahko na lastne oči prepričal, da so v Brkinih še vedno obstajale tudi vasi, skozi katere cestni promet praktično ni bil mogoč.

Gradbenim podjetjem je skupaj s pripadniki JLA, ki so pomagali na gradbiščih slemenske ceste, dela uspelo zaključiti do predvidenega roka. 8. septembra 1974 so Brkini, sicer le za en dan, postali središče Slovenije. Na proslavi se je zbralo več tisoč ljudi. Slovensko republiško vodstvo so predstavljali predsednik slovenske skupščine

⁷ Avtor prispevka se ne spomni, kje je slišal oz. prebral zapisano primerjavo.

⁸ Jugoslovanska ljudska armada.

⁹ Zdenko Troha, »Mladinska delovna brigada pred 40 leti zgradila cesto,« *Primorski dnevnik*, 22. 3. 1998, 2.

¹⁰ Maks Zadnik, »Brkinska slovenska cesta in priključek na cesto Reka–Trst,« *Primorske novice*, 28. 6. 1974, 5.

¹¹ Zveza komunistov Jugoslavije.

¹² »Več za razvoj Brkinov,« *Primorske novice*, 7. 6. 1974, 28.

¹³ Centralni komite Zveze komunistov Slovenije.

dr. Marijan Breclj, predsednik predsedstva SRS¹⁴ Sergej Kraigher, sekretar Izvršnega sveta CK ZKS Franc Šetinc, članica sveta federacije Lidija Šentjunc, komandant Ljubljanskega armadnega območja generalpolkovnik Franc Tavčar in drugi.¹⁵ Slavnostni govorniki na proslavi so se v svojih govorih spominjali prispevka, ki so ga Brkini dali za svobodo. Dr. Marijan Breclj pa se je zazrl tudi v prihodnost: »*Vsi odgovorni družbeni in gospodarski dejavniki bodo morali s samoupravnim dogovarjanjem skrbeti, da ne bo ostalo le pri začetem.*«¹⁶ Proslava se je končala z najboljšimi mislimi in željami. Prizorišče proslave so pospravili. Prebivalcem Brkinov pa je ostalo 20 kilometrov nove slemenske makadamske ceste. Da bi Brkini dosegli stik z razvitim delom Slovenije, pa je manjkalo še mnogo. Treba je bilo dokončati slemensko cesto, urediti vodovod. Prebivalcem Brkinov je manjkala kakovostna zdravstvena oskrba, kmetijstvo in industrijo je bilo treba dvigniti na višjo raven. Sredi 70. let dvajsetega stoletja pa tudi telefonske povezave niso bile več nekaj revolucionarno novega.

Mladinske delovne akcije

Delovne enote so se v Sloveniji začele pojavljati že med drugo svetovno vojno. Mladinke in mladinci so bili vključeni v delo za pomoč partizanski vojski; mladina je zbirala hrano in najrazličnejši material, prala je in kuhala, šivala in opravljala mnoge druge naloge. Razmah so delovne akcije doživele v letih 1944 in 1945 na osvobojenih in polosvobojenih ozemljih Slovenije.¹⁷ Mladinske delovne akcije¹⁸ so bile množične v prvih povojnih letih, ko je bilo treba obnoviti od vojne porušeno domovino in postaviti temelje za zagon gospodarstva. Za gradnjo večjih objektov, cest in prog je bila potrebna množična udeležba prebivalstva, mladi pa so pomagali tudi pri kmečkih in drugih opravilih. Tako je denimo mladinska delovna brigada iz Ljubljane septembra 1945 v bohinjskih gozdovih pripravljala drva za meščane Ljubljane, leto kasneje pa je 5000 brigadirjev na njivah Krškega polja uničevalo koloradskega hrošča.¹⁹ Za mladinske delovne akcije je bilo značilno, da so bile organizirane tako, da je velika večina posameznikov opravljala preprosta fizična dela in bila v delovnem procesu enakopravna. Obstajala je sicer hierarhična delitev, ki je člane štabov ločevala od drugih članov delovnih brigad, in delitev med plačanimi strokovnimi delavci, ki so bili v manjšini, in neplačanimi brigadirji.²⁰

Po nekajletnem premoru na področju mladinskih delovnih akcij širšega pomena v Sloveniji, ki je sledil povojni obnovi domovine, so v letu 1972 ponovno oživele ideje o organiziranju večjih mladinskih delovnih akcij na ozemlju Slovenije. Prva

¹⁴ Socialistična republika Slovenija.

¹⁵ Edi Fatur, »Veličastno slavlje na Tatrah,« *Primorske novice*, 13. 9. 1974, 1.

¹⁶ *Ibid.*, 6.

¹⁷ Matjaž Stibilj, *Bratstvo na delu* (Trst: Založništvo tržaškega tiska ZTT-EST, 2015), 101.

¹⁸ Občasno se v prispevku pojavlja pojem mladinska delovna akcija tudi v obliki kratice – MDA.

¹⁹ Tomo Martelanc, ur., *V korak s časom – Slovensko mladinsko prostovoljno delo* (Ljubljana: Zveza za tehnično kulturo Slovenije, 1998), 12.

²⁰ Stibilj, *Bratstvo na delu*, 28.

taka je še isto leto potekala na Kozjanskem, kjer so jo organizirali mladi iz takratne občine Ljubljana – Center.²¹

A mladinske delovne akcije niso imele le ekonomske funkcije. Bile so tudi prostor, kjer so se »kovali« mladinski kadri, tovarišstvo, bile so šola samoupravljanja, bile so prostor, kjer so mladi lahko uresničevali svoje interese, in bile so element utrjevanja in širjenja zavesti o bratstvu in enotnosti.²² Mladinske delovne akcije so bile v takratnem političnem besednjaku opredeljene tudi na naslednji način: »Združevanje prostovoljnega dela mladih na mladinskih delovnih akcijah, z družbenimi dogovori in samoupravnimi sporazumi izpeljana svobodna menjava dela ter samoupravno uresničevanje družbenopolitičnih in družbenoekonomskih smotrov mladinskih delovnih akcij predstavljajo realizacijo vrednot socialističnega samoupravljanja kot elementa političnega in vzgojnega smotra Zveze socialistične mladine.«²³

Pri predsedstvu RK ZSMS²⁴ je deloval Center za mladinske delovne akcije kot izvršilni organ predsedstva, ki je organiziral akcije in skrbel za njihov dogovorjeni potek.²⁵ Brigadirji iz posameznih delov Slovenije so bili organizirani v mladinske delovne brigade. Organizatorji brigad so bila regijska in občinska vodstva ZSMS, ki so bila dolžna izvesti vse potrebne priprave, hkrati pa tudi spremljati delo brigade in zanj prevzeti moralno, politično in materialno odgovornost.²⁶ To je prišlo v poštev predvsem takrat, ko so bile brigade slabo organizirane in niso dosegale predvidenih rezultatov.

Pravilnik o organiziranju mladinskih delovnih akcij v Sloveniji je predvideval, da bi te bile organizirane v najmanj treh izmenah, vsaka izmena naj bi trajala najmanj 21 dni. V izmeni naj bi delovali najmanj dve brigadi, minimalno število brigadirjev za vsako brigado je bilo določeno na 40. Kriteriji za sodelovanje na mladinskih delovnih akcijah so bile zadovoljive družbenopolitične, osebne in moralne kvalitete ter praviloma članstvo v ZSMS oziroma v organizacijah, ki so bile kolektivne članice ZSMS in ZSMJ. Udeleženci mladinskih delovnih akcij praviloma niso smeli biti mlajši od 16 let, izjeme so bile dovoljene na osnovi dogovora na skupščini akcije ter ob privolitvi staršev in zdravnika. Praviloma so bili udeleženci mladinskih delovnih akcij, ki so bili mlajši kot 16 let, organizirani v pionirske brigade. Udeleženci delovnih akcij so lahko bili tudi brigadirji veterani in pripadniki JLA.²⁷ Brigadir je moral na delovno akcijo prinesiti osebno perilo in vse potrebno za osebno higieno, obutev za delo na delovišču ter kratke hlače in majico, obleko za slabo vreme in pokrivalo.²⁸

²¹ SI AS 538, a. e. 445, šk. 272, Analiza uresničevanja nalog na področju MDA dogovorjenih z družbenim dogovorom za obdobje 1976–1980.

²² Ibid.

²³ SI AS 538, šk. 275, Mladinske delovne akcije.

²⁴ Republiški komite Zveze socialistične mladine Slovenije.

²⁵ SI AS 538, šk. 275, Pravila o organiziranju mladinskih delovnih akcij v SR Sloveniji.

²⁶ SI AS 538, šk. 274, Navodilo o pripravih mladinskih delovnih brigad in organiziranju lokalnih mladinskih delovnih akcijah.

²⁷ SI AS 538, šk. 275, Pravila o organiziranju mladinskih delovnih akcij v SR Sloveniji.

²⁸ SI AS 538, šk. 274, Navodilo o pripravih mladinskih delovnih brigad in organiziranju lokalnih mladinskih delovnih akcijah.

Spomladi 1977 je RK ZSMS na osnovi predloga dopolnjenih in spremenjenih pravil o zveznih delovnih akcijah v Jugoslaviji ter na osnovi dotedanjih izkušenj delno spremenila pravila za organiziranje mladinskih delovnih akcij. Mladinske delovne akcije so še vedno temeljile na načelu samoupravnega organiziranja in delovanja. Osnovo tega sistema je predstavljala brigadna konferenca, ki so jo sestavljali vsi pripadniki brigade in je odločala o vseh vprašanih, povezanih z življenjem in delom v brigadi. Najvišji samoupravni organ mladinske delovne akcije je bila skupščina. Sestavljali so jo delegati izvajalca del, organizatorja MDA, brigad udeleženk MDA, skupščine občine in krajevne skupnosti, na območju katere je potekala delovna akcija oz. je bilo organizirano brigadirsko naselje, delegati občinskih komitejev SZDL²⁹ in občinskih komitejev ZSMS ter delegati ostalih udeležencev samoupravnega sporazuma o mladinskih delovnih akcijah. Mandat skupščine akcije je trajal od ustanovne seje do tiste seje skupščine, na kateri je ta sprejela poročilo o delu skupščine, poročilo o poteku mladinske delovne akcije in finančno poročilo. Organizacijsko strukturo mladinske delovne akcije so sestavljali še skupščina izmene in vodstveni organi brigadne konference, skupščine izmene ter skupščine akcije. Koordinator vseh dejavnosti na delovni akciji je bil sekretariat akcije, ki je bil politično, moralno in materialno odgovoren za nemoten potek akcije. V okviru brigad so se organizirali tudi aktivni ZK in ZSMS.³⁰

Mladinske delovne akcije v Brkinih

Leta 1975 je bila po oživitvi mladinskih delovnih akcij ta prvič organizirana v Brkinih, poleg brkinske so bile na republiški ravni organizirane še v Halozah in Suhi krajini, na Kozjanskem pa je bila mladinska delovna akcija organizirana na zvezni,³¹ tj. državni ravni.

Pobudo za delovno akcijo so podali mladi iz OK ZSMS Ilirska Bistrica in OK ZSMS Sežana. Po njihovem mnenju je bila delovna akcija potrebna, ker je bilo brkinsko področje brez vseh infrastrukturnih objektov in zato vrsto let izolirano od večjih mestnih središč. Predlagatelji so menili, da bi z uspešno izgradnjo infrastrukturnih objektov dosegli normalen razvoj Brkinov in revitalizirali nekatere že zapuščene vasi.³² Osnovna naloga udeležencev mladinske delovne akcije na Brkinih je bila dokončanje slemenske ceste. Republiška konferenca SZDL je delovne akcije ovrednotila na 2.500.000 din. Republiška skupnost za ceste je znesek potrdila in za Brkine odredila 1.400.000 din.³³

²⁹ Socialistična zveza delovnega ljudstva.

³⁰ SI AS 538, šk. 273, Pravila o organiziranju mladinskih delovnih akcij v SR Sloveniji, 9. 5. 1977.

³¹ Za zvezno mladinsko delovno akcijo je štela tista, na kateri je sodelovalo vsaj 50 odstotkov brigadirjev iz drugih republik in pokrajin.

³² SI AS 538, šk. 275, Poročilo o delu mladinskih delovnih brigad na mladinski delovni akciji »Brkini 78«.

³³ SI AS 1235, a. e. 2037, šk. 217, Skrajšani zapisnik 17. redne seje izvršilnega odbora Republiške skupnosti za ceste, 2. 4. 1975, str. 14. Revalorizirana vrednost zneska 2.500.000 dinarjev znaša na dan 1. 1. 2016 653.193,85 evra, revalorizirana vrednost zneska 1.400.000 pa 365.788,55 evra.

Brigadirsko naselje je bilo v vasi Tatre, v objektu bivše šole. Ker je bil ta premajhen za nastanitev vseh brigadirjev, je del teh spal v šotorih.³⁴

Brigadirji so na Tatrah delovali v petih izmenah med 18. majem in 31. avgustom 1975. Komandant akcije je bil Stane Kogej. Brigadirji so bili organizirani v desetih brigadah. V prvih dveh izmenah so delovale brigade Druga prekomorska, Rudi Mahnič - Brkinc, Milan Mravlje in X. SNOUB, v tretji izmeni sta delovali brigadi Dolomitski odred in Jeseniško-bohinjski odred, v četrti izmeni brigadi Pohorskega bataljona in X. SNOUB, v peti izmeni pa brigadi Veljka Vlahovića in Majde Šilc. Skupno se je mladinske delovne akcije Brkini 75 udeležilo 480 brigadirjev od predvidenih 650. Od tega je bilo 95 deklet, 99 brigadirjev je bilo članov Zveze komunistov, 38 brigadirjev je bilo iz pobratenih mest in pet iz zamejstva.³⁵

Delovišče je bilo razdeljeno na dva dela. Del brigadirjev je delal na dokončanju slemenske ceste med vasjo Barka in Tatrami. Praktično nova cesta je bila zaradi slabega odvodnjavanja na določenih mestih precej poškodovana. Delalo se je predvsem na urejanju cestišča, izkopu odvodnih kanalov, urejanju brežin in drenaže. Drugo delovišče je potekalo v sami vasi Tatre. Brigadirji so gradili vaški vodovod. Na tem delovišču je bilo izkopanih približno 300 metrov vodovoda, položene so bile cevi, zgrajena črpalna postaja in sanirano staro zajetje. Dela na slemenski cesti so bila ovrednotena na 1.827.500 dinarjev, dela na vodovodu pa na 65.000 dinarjev. Skupno so torej brigadirji opravili za 1.892.500 dinarjev dela.³⁶ Prispevek pripadnikov JLA, ki so ravno tako sodelovali pri dokončanju slemenske ceste, je bil ovrednoten na 751.500 dinarjev.³⁷

V vsaki izmeni sta v dogovoru s krajevnimi skupnostmi potekali tudi najmanj dve udarniški akciji, ki sta trajali tri do štiri ure. V vaseh Pregarje, Tatre, Gabrk, Kozjane, Velike Loče, Veliko Brdo in nekaterih manjših zaselkih so brigadirji delali na urejanju komunalnih objektov, ki so bili pomembni za posamezne krajevne skupnosti. Potekale so tudi individualne udarniške akcije, ko so posamezni brigadirji priskočili na pomoč vaščanom pri njihovem vsakdanjem delu.³⁸

Za najbolj uspešno brigado v mladinski delovni akciji Brkini 75 je bila izbrana brigada Jeseniško-bohinjski odred, ki jo je sestavljalo 37 brigadirjev in osem brigadirjk iz Gorenjske. To je bila prva brigada, ki je razvila brigadirsko samoupravljanje, kjer so brigadirji in brigadirke soodločali, kako bodo živeli in delali.³⁹

Na osnovi izkušenj in potreb, ki so se pokazale pri organizaciji mladinskih delovnih akcij v obdobju 1972–1975, so se pričele priprave na sistemsko rešitev področja prostovoljnega dela mladih. S podpisom družbenega dogovora o mladinskih delov-

³⁴ SI AS 538, šk. 274, Poročilo o MDA Brkini 75.

³⁵ Ibid.

³⁶ Revalorizirana vrednost zneska 1.892.500 dinarjev znaša na dan 1. 1. 2016 456.401,79 evra.

³⁷ SI AS 538, šk. 274, Poročilo o MDA Brkini 75. Edi Fatur, »Prej partizanski Brkini – danes brigadirski,« *Primorske novice*, 22. 8. 1975, 4. Revalorizirana vrednost zneska 751.500 dinarjev znaša na dan 1. 1. 2016 181.234,32 evrov.

³⁸ SI AS 538, šk. 274, Poročilo o MDA Brkini 75.

³⁹ Ibid.

nih akcijah aprila 1976 je ZSMS postala koordinator dejavnosti na tem področju med podpisniki družbenega dogovora. Družbeni dogovor je urejal predvsem načrtovanje mladinskih delovnih akcij ter njihovo financiranje na osnovi sporazumevanja in dogovarjanja, s ciljem, da udeleženec mladinske delovne akcije ne ostane le spremljevalec dogovarjanja in dogajanja, temveč postane aktiven subjekt.⁴⁰ V skladu z določili družbenega dogovora so udeleženci dogovora vsako leto podpisali samoupravni sporazum o medsebojnih obveznostih ter načinu združevanja in porabe sredstev za mladinske delovne akcije v tekočem letu. Sporazum je predstavljal natančnejši dogovor o programu akcij in načinu združevanja sredstev.⁴¹

Leta 1976 je mladinska delovna akcija v Brkinih potekala med 6. junijem in 29. avgustom. Komandant akcije je bil Zvone Kobentar, namestnica komandanta za delovišče Mirjana Križman, namestnik komandanta za naselje pa Bojan Pureber. Brigadirsko naselje je bilo organizirano na Tatrah. Zaradi prostorske stiske je del brigadirjev prenočeval pod šotorskimi platni. V bližini brigadirskega doma sta bila postavljena dva šotora za 40 oseb, dva šotora za deset oseb in dva šotora za štiri osebe. Bivalni in sanitarni prostori so bili bolj ali manj improvizirani. Umivanju je bilo namenjenih osem umivalnikov v predprostoru sanitarij, kopalnico so nadomeščali štirje tuši, nameščeni v skladišču za orodje. Pomanjkanje osnovne sanitarne opreme je povzročalo veliko gnečo v času jutranjega in večernega umivanja.⁴²

Brigadirji so bili organizirani v desetih brigadah. Brigadi Rudi Mahnič - Brkinc in Majda Vrhovnik - Lojzka sta delovali v prvi izmeni, v drugi izmeni sta delovali brigadi Jože Kovačič in Dr. Josip Ropotec, v tretji izmeni so delovale brigade Jože Slak - Silvo, II. prekomorska udarna brigada in Pionirska delovna brigada, v četrti izmeni pa so delovale brigade Franc Pesterk - Lenart, Dušan Kveder - Tomaž in Jeseniško-bohinjski odred. Skupno je v mladinski delovni akciji leta 1976 sodelovalo 449 brigadirjev, med njimi 170 brigadirsk. 40 udeležencev mladinske delovne akcije je bilo iz pobratenih mest, od tega kar 33 iz Zagreba, ki so bili člani mladinske delovne brigade Majda Vrhovnik - Lojzka. 63 brigadirjev in brigadirsk je bilo članov Zveze komunistov.⁴³ Zanimiv je podatek, da so bila v brigadah Majda Vrhovnik - Lojzka in Dr. Josip Ropotec dekleta v večini. Če je za slednjo to še nekako razumljivo, saj je to brigado organiziral Rdeči križ, pa je za »navadne« brigade to bil precej redek pojav.

Brigadirji so večino svojega dela opravili na trasi brkinske slemenske ceste. Na odseku od križišča Planina-Barka do Zavrha so širili obstoječo prometno povezavo, zato so posekali drevje v dolžini 1200 metrov in širini šest metrov. Na dolžini 1800 metrov so popolnoma na novo izsekali traso ceste v širini 14–16 metrov. Poleg tega so brigadirji prve izmene vršili vzdrževalna dela na odseku ceste od Tater do

⁴⁰ SI AS 538, a. e. 445, šk. 272, Analiza uresničevanja nalog na področju MDA dogovorjenih z družbenim dogovorom za obdobje 1976–1980.

⁴¹ Ibid.

⁴² SI AS 538, a. e. 467, šk. 297, Delo mladinskih delovnih brigad na delovišču na MDA »Brkini 76«.

⁴³ Ibid.

križišča Planina–Barka. V času druge izmene so brigadirji planirali cestišče s kamnito podlago v širini šestih metrov na razširjenem delu trase, kjer so urejali tudi brežine in planirali nasipe. Brigadirji tretje izmene so opravili planiranje cestišča s peščeno podlago in nadaljevali urejanje brežin in planiranje nasipov ter pričeli z izkopom obcestnega jarka. V času četrte izmene so brigadirji na cesti opravljali zaključna dela, izkop obcestnega jarka, dokončno urejanje brežin, utrjevanje bankin, planiranje cestišča, pospravljanje gradbišča ... Brigadirjem so bili pri delu v pomoč gradbeni stroji podjetja Vektor in usposobljen kader za upravljanje teh strojev. Posamezne manjše skupine brigadirjev prve, tretje in četrte izmene so delale na širitvi telefonskega omrežja na liniji Materija–Tatre. Brigadirji so na tem delovišču čistili jame za telefonske drogove, kopali nove jame za telefonske drogove in drogove tudi postavljali.⁴⁴

Brigada dr. Josipa Ropotca je zaradi svoje specifičnosti opravljala tudi specifične zadolžitve. Tehnična četa je opravila sanacijo vaških studencev in izgradila poljska stranišča v nekaterih vaseh. Četa vzgojiteljic je organizirala vrtca v vaseh Slivje in Pregarje. Četa medicinskih sester je lokalno prebivalstvo poučevala o pomenu higiene, četa anketarjev – socialnih delavcev pa je med lokalnim prebivalstvom opravljala ankete. Pionirska brigada je bila zaradi starosti udeležencev ravno tako specifična, zato so njeni pripadniki opravljali lažja dela kot njihovi starejši tovariši.⁴⁵

V vsaki izmeni sta bila organizirana eden do dva udarna popoldneva, na katerih so brigadirji pomagali pri posameznih brkinskih domačijah, predvsem pri spravilu sena in gospodinjstkih opravilih, brigadirji tretje in četrte izmene pa so udarniško delo izvajali tudi v jami Dimnice, kjer so jamarjem pomagali urejati jamske poti.⁴⁶

V času tretje izmene je prišlo na delavski akciji do neprijetne zdravstvene težave, saj je v noči med 31. julijem in 1. avgustom zbolelo med 30 in 35 brigadirjev. Brigadirji so tožili zaradi povišane telesne temperature, bolečin v trebuhu, diareje in bljuvanja. Obisk zdravnikov v brigadirskem naselju ni v zadostni meri ublažil bolezenskih znakov med brigadirji, zato je bilo treba šest brigadirjev in kuharico v brigadirskem naselju hospitalizirati. Za okužbo med brigadirji je bila kriva *salmonella typhi murium*.⁴⁷

Med vsemi delovnimi brigadami se je najbolj izkazala brigada Rudi Mahnič - Brkinc, ki je na račun dobre tehnične pripravljenosti in izrednega vodenja brigade pokazala odlične rezultate na delovišču ter na področju notranje samouprave in interesnih dejavnosti. 20 pripadnikov brigade je prejelo udarniške značke, 19 jih je prejelo priznanja, devet pripadnikov brigade pa je bilo predlaganih za sprejem v Zvezo komunistov. Brigada je prejela še dekadna priznanja: udarništvo 1. dekadne,

⁴⁴ SI AS 538, šk. 300, dekadna in izmenska poročila komandanta akcije.

⁴⁵ SI AS 538, a. e. 467, šk. 297, Delo mladinskih delovnih brigad na delovišču na MDA »Brkini 76«.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ SI AS 538, šk. 300, Poročilo o bolezenskih primerih v III. izmeni MDA »Brkini 76«, 12. 8. 1976.

udarništvo 2. deкаде, udarništvo 1. udarnega dne, udarništvo 2. udarnega dne ter izmenska priznanja: devet priznanj za interesne dejavnosti, priznanje MDA.⁴⁸

Ob koncu mladinske delovne akcije Brkini 76 so bili brigadirji lahko ponosni na svoje delo. Dve leti po začetku gradnje brkinske slemenske ceste je bilo 35 kilometrov ceste utrjenih, primerno širokih in pripravljenih na zaključno fazo, fazo asfaltiranja. Svečana otvoritev ceste je potekala v sklopu praznovanj ob sežanskem občinskem prazniku. Ob tej priložnosti so Brkine obiskali številni ljudje iz sveta republiške politike, med njimi dr. Marjan Brecelj in Mitja Ribičič.⁴⁹

Konec leta 1976 je občina Sežana sprejela srednjeročni načrt za mladinske delovne akcije na območju občine za obdobje 1976–1980. Okvirni obseg del je med drugim predvideval izgradnjo cestne povezave vasi Kozjane z brkinsko slemensko cesto na Tatrah, rekonstrukcijo nekaterih odsekov brkinske slemenske ceste, investicijsko in tekoče vzdrževanje brkinske slemenske ceste, dograditev nekaterih cestnih odsekov, vgraditev cestne signalizacije, telefonsko povezavo štirih brkinskih vasi s prostozračno telefonsko mrežo na drogovi, izgradnjo vodnega rezervoarja in primerne vodovodne mreže po vasi Tatre, vodooskrbo vasi Artviže z lokalnim vodovodom ...⁵⁰ V sosednji ilirskobistriški občini, v sklop katere so spadale nekatere brkinske vasi, so kot glavno nalogo za obdobje 1977–1980 predvideli gradnjo vodovoda Ilirska Bistrica–Tatre. Načrt za izvedbo je bil že narejen. S tem, ko bi privedli pitno vodo v središče Brkinov, bi oskrbo z vodo hkrati omogočili še v 18. drugih naseljih. Za izvedbo del, ki bi jih v okviru omenjene naloge opravile mladinske delovne brigade, je bilo predvidenih 63.272 delovnih ur.⁵¹

Težava dokončane slemenske ceste je bila, da ni imela asfaltne prevleke, zato so nekateri njeni odseki pričeli propadati. Ob večjih nalivih se je cesta ponekod spremenila v hudournik, voda je odnašala pesek s cestišča. Zima 1976–77 je bila še posebej »mokra« in razdiralna moč vode se je hitro pokazala. Poškodovan je bil zlasti odsek od Artviž do Ostrovice in Mislič ter od križišča pred Barko do Zavrha.⁵² Občine, v katere so Brkini spadali, so si močno prizadevale, da bi se gradnja slemenske ceste dokončno zaključila. V nasprotnem primeru bi vse delo, ki so ga na cesti opravili brigadirji, domačini, pripadniki JLA in drugi, lahko označili za sizifovsko. Prav tako bi v zrak izpuhtel ves denar, ki so ga ljudje v obliki prostovoljnih prispevkov namenili za gradnjo ceste ali posredno kot davkoplačevalci.

Da bi omenjeni črni scenarij preprečili, so bile tudi v letu 1977 v Brkinih organizirane mladinske delovne brigade. Delovna akcija Brkini 77 je potekala od 5. junija

⁴⁸ SI AS 538, a. e. 467, šk. 297, Delo mladinskih delovnih brigad na delovišču na MDA »Brkini 76«.

⁴⁹ »Brez naslova,« *Primorske novice*, 3. 9. 1976, 1. Dušan Kralj, »Utripanje pomlajene aorte Brkinov,« *Primorske novice*, 3. 9. 1976, 7.

⁵⁰ SI AS 538, šk. 274, Srednjeročni program za MDA v občini Sežana za obdobje 1976–1980, št. 351-306/76-3, 20. 12. 1976.

⁵¹ SI AS 538, šk. 273, Občina Ilirska Bistrica, Predlog programa del MDA »Brkini« za obdobje 1977–1980, 12. 11. 1976.

⁵² Edi Fatur, »Glej, cesta bela ...,« *Primorske novice*, 11. 2. 1977, 12.

do 27. avgusta, ko je bila akcija zaključena s slovesnostjo v brigadirskem naselju na Tatrah.⁵³ Nastanitev brigadirjev tudi to leto še ni bila zadovoljivo rešena, zato je del brigadirjev spal v šotorih.⁵⁴ Komandant akcije je bil Stane Kogej, pomočnica komandanta za naselje Vida Kogej, pomočnik komandanta za delovišče pa Slavko Klobasa.⁵⁵ Delovne akcije se je udeležilo 550 brigadirjev. Prve izmene so se udeležili brigadirji iz Ljubljane in obalno-kraške regije, v drugi izmeni so delovale brigade Kočevski zbor, Dušan Kveder - Tomaž in Dr. Josip Ropotec, v tretji izmeni pionirska brigada France Prešeren, Franc Rozman - Stane in Slava Klavara, zadnje izmene pa so se udeležili brigadirji iz Kamnika, Slovenske Bistrice in Žalca.⁵⁶ Primarne naloge trinajstih delovnih brigad so bile gradnja cestnih odsekov za Kozjane in Podgrad–Potok, gradnja cestnih prepustov in podpornih zidov na odseku Harije–Pregarje, gradnja obcestnih jarkov in bankin na odsekih od Vremske doline do Barke in od Harij do Pregarij ter vzdrževalna dela na slemenski cesti med Vremsko dolino in Harijami. Poleg cestnih del so brigadirji gradili tudi vodovod od Ilirske Bistrice čez Dobropolje in Harije do Tominj. V drugi izmeni delovne akcije je delovala brigada Rdečega križa Dr. Josip Ropotec. Njene tehnične čete so pomagale domačinom pri saniranju gnojničnih jam, jaškov, sanitarij ... V Harijah, Slivju, Obrovu in na Pregarjah so bili organizirani vrtci, v katerih so vzgojiteljice skrbele za skupno 120 otrok, četa medicinskih sester je nudila zdravstveno pomoč brigadirjem in domačinom, četa socialnih delavcev pa je domačinom nudila najrazličnejšo pomoč. Predvideni stroški dela v sežanski občini so znašali 1.590.000 dinarjev, v ilirskobistriški pa 2.999.000 dinarjev.⁵⁷

Na cestnih skladih sežanske in ilirskobistriške občine je bila v drugi polovici leta 1977 sprejeta odločitev, da se slemenska cesta asfaltira ter izgradijo potrebni prepusti in oporni zidovi na mestih, kjer voda odnaša cesto. Dela so bila ocenjena na 40 milijonov dinarjev. Delegati sežanske občinske skupščine so sklenili, da bo njihov cestni sklad najel 20 milijonov dinarjev posojila, ilirskobistriški cestni sklad pa je od občinske skupščine prejel poročilo za najem posojila v višini 10 milijonov dinarjev. Krediti so bili najeti po sedemodstotni obrestni meri za dobo 12 let. Preostala sredstva v višini 9 milijonov dinarjev pa se je obvezala prispevati republiška cestna skupnost.⁵⁸

⁵³ »Priprave za Brkine 77 že tečejo,« *Primorske novice*, 18. 3. 1977, 3. »V Brkinih – voda,« *Primorske novice*, 26. 8. 1977, 11.

⁵⁴ Vlado Ž., pisna izjava, 21. 1. 2016.

⁵⁵ SI AS 538, šk. 301, Seznam vodstvenih kadrov.

⁵⁶ »Začetek mladinske delovne akcije Brkine 77,« *Primorske novice*, 10. 6. 1977, 2. »Prišla je tretja izmena,« *Primorske novice*, 15. 7. 1977, 6. Petar Nikolić, »Brkini so spet zaživele,« *Primorske novice*, 19. 8. 1977, 11. »V Brkinih – voda,« *Primorske novice*, 26. 8. 1977, 11.

⁵⁷ »Mladinske delovne akcije 77,« *Primorske novice*, 11. 3. 1977, 1. »Priprave za Brkine 77 že tečejo,« *Primorske novice*, 18. 3. 1977, 3. »Samoupravni sporazum o mladinski delovni akciji,« *Primorske novice*, 20. 5. 1977, 25. »Prišla je tretja izmena,« *Primorske novice*, 15. 7. 1977, 5. Revalorizirana vrednost zneska 1.590.000 dinarjev znaša na dan 1. 1. 2016 320.269,87 evra, revalorizirana vrednost zneska 2.999.000 pa 604.081,35 evra..

⁵⁸ »Rešitev za slemensko cesto,« *Primorske novice*, 7. 10. 1977, 1. »Asfalt na brkinsko cesto,« *Primorske novice*, 21. 10. 1977, 12, 13. Petar Nikolić, »Boljši izgledi za brkinsko cesto,« *Primorske novice*, 18. 11. 1977, 5.

Samoupravni sporazum o mladinskih delovnih akcijah v Sloveniji je tudi za leto 1978 predvidel organiziranje delovne akcije v Brkinih.⁵⁹ Ta je potekala med 4. junijem in 27. avgustom 1978. Akcije se je udeležilo 461 brigadirjev, ki so bili razdeljeni na brigade Franc Šavli Medved in Slavko Šlander, ki sta delovali v prvi izmeni, na brigade Dušan Kveder Tomaž, Dr. Josip Rapotec in Ivan Cankar, ki so delovale v drugi izmeni, na brigade Janko Brodarič, Kokrški odred in Dr. France Prešeren, ki so delovale v tretji izmeni, ter na brigade Stane Kosec, Milenko Knežević in Simon Gregorčič, ki so delovale v četrti izmeni.⁶⁰ Vodstvo akcije so sestavljali komandant Janez Novak, namestnik komandanta za naselje Damjan Bogataj, namestnik komandanta za delovišče Miran Sotlar in ekonom akcije Vladimir Vatovec. Brigadirji so delali na pripravi slemenske ceste za asfaltiranje in na gradnji višinskega vodovoda Harije–Tominje–Pregarje. Za organizacijo dela na slemenski cesti je bil zadolžen tehnik izvajalca del SGP Primorje iz Ajdovščine, za organizacijo del na vodovodu pa delovodja izvajalca KGP Ilirska Bistrica.⁶¹

Brigadirsko naselje je bilo ponovno organizirano na Tatrah. Dom, kjer so prebivali brigadirji, je bil leta 1978 obnovljen, na njem so bili zamenjani okna, vrata in streha. Asfaltiran pa je bil tudi prostor pred domom, ki ga je bilo mogoče uporabljati kot športno igrišče. Zaradi hitrih in velikih temperaturnih sprememb, ki so bile značilne za Tatere, se je vodstvo delovne akcije odločilo, da šotore, v katerih so v preteklih akcijah spali nekateri brigadirji, zamenjajo z 29 bivalnimi prikolicami.⁶²

V prvi izmeni so brigadirji urejali jarke za odvodnjavanje, brežine in bankine na odseku slemenske ceste Tatere–Kozjane. Poleg tega so delali na izkopu in čiščenju vodovodnih jarkov, pripravi peščenih posteljic, dovozu vodovodnih cevi in na zasipu vodovodnega jarka. Vrednost izvedenih del prve izmene je bila ocenjena na 468.705,95 dinarja. V drugi izmeni so brigadirji brigad Dušan Kveder - Tomaž in Ivan Cankar delali na odsekih slemenske ceste Tatere–Kozjane in Rjavče–Mrše ter na gradnji vodovoda Harije–Tominje. Člani brigade Dr. Josip Rapotec so delali po posebnem programu, ki je bil predviden za omenjeno brigado, ter pri sanaciji vasi Kozjane. V brigadi je bilo med ostalimi vključenih šest brigadirjev – vzgojiteljic, pet zdravstvenih delavcev, ki so skrbeli za zdravstveno stanje med brigadirji in lokalnim prebivalstvom, in trije socialni delavci, ki so raziskovali socialno problematiko področja, kjer je delovala brigada, in so po svojih zmožnostih nudili pomoč ogroženemu prebivalstvu. V vasi Slivje je bil organiziran vrtec za otroke iz Slivja in okoliških vasi. »Šele sedaj sem končno spoznala, kaj pomeni delo vzgojiteljice (...). Prakse v šoli nimamo, knjige pa je seveda ne more-

⁵⁹ SI AS 538, šk. 301, Samoupravni sporazum o medsebojnih obveznostih ter načinu združevanja dela in sredstev, koriščenja sredstev za pripravo in izvedbo mladinskih delovnih akcij v SR Sloveniji v letu 1978.

⁶⁰ SI AS 538, šk. 275, Poročilo o delu mladinskih delovnih brigad na mladinski delovni akciji »Brkini 78«.

⁶¹ Ibid. SI AS 538, šk. 275, Članom predsedstva Republiške konference ZSMS, zadeva: Vodstva MDA 78, 31. 5. 1978.

⁶² SI AS 538, šk. 275, Poročilo o delu mladinskih delovnih brigad na mladinski delovni akciji »Brkini 78«.

jo nadomestiti»,⁶³ je bila nad udeležbo v mladinski delovni akciji navdušena bodoča vzgojiteljica Milena. Sicer pa je vrednost izvedenih del druge izmene bila ocenjena na 1.007.130,80 dinarja. Opravljena dela v tretji izmeni so bila ocenjena na 600.576,80 dinarja. Brigade Stane Kosec, Milenko Knežević in Simon Gregorčič so v četrti izmeni izvajale dela na izkopu in zasipu vodovoda ter polaganju vodovodnih cevi na odseku Harije–Tominje–Pregarje. Na cestnih odsekih Kozjane–Tatre–Rjavče in Tatre–Mrše so brigadirji urejali bankine in brežine ter nudili pomoč pri asfaltiranju. Poleg tega so nudili pomoč domačinom pri njihovih opravilih. Opravljena dela v četrti izmeni so bila ocenjena na 700.815,50 dinarja. Vrednost del, opravljenih na MDA Brkini 78, je tako znašala 2.777.229,05 dinarja.⁶⁴ Štab mladinske delovne akcije Brkini 78 je Centru za MDA pri RK ZSMS predlagal, da drugo izmeno proglasi za najboljšo v akciji.⁶⁵

Brigadirji se na mladinskih delovnih akcijah niso udeleževali samo na deloviščih, temveč tudi v interesnih dejavnostih. Te so obsegale idejnopolitično izobraževanje, kulturo, obveščanje, telesno kulturo in tečaje. Brigadirji so se za udeležbo v interesnih dejavnostih odločali prostovoljno, brez kakšne prisile. Vsak se je odločil za tisto, ki mu je bolj ležala.⁶⁶

Predavanja v okviru idejnopolitičnega izobraževanja so potekala na ravni izmene in brigade. Leta 1978 je obvezen program, ki je bil izveden s pomočjo Delavske univerze Sežana in družbenopolitičnih organizacij, obsegal prvo pomoč in varstvo pri delu, delegatski sistem, aktualne naloge ZSMS, predavanje o narodnoosvobodilnem boju, mednarodne odnose, XI. Kongres ZKJ, razgovor s slušateljem politične šole v Kumrovcu, družbenoekonomsko tematiko. Brigadirji so na ravni izmene organizirali predavanja na teme: prosti čas mladih, razprava o kongresnih dokumentih ZSMS, stalinizem, Tito – revolucija – mir, razvoj delegatskega sistema, organiziranost ZSMS.⁶⁷

Kulturno-zabavni program ni bil namenjen izključno zabavi, temveč naj bi služil tudi oblikovanju celovite osebnosti mladega človeka v socialistični samoupravni družbi.⁶⁸ Kulturno-zabavne prireditve so bile organizirane na ravni izmen. Sem so bile vključene predstavitve brigad ob prihodu v naselje, taborni ognji, literarni večeri, gledališke uprizoritve raznih amaterskih gledaliških skupin, ogledi kinopredstav, organizirani so bili tudi plesi z gostovanji različnih ansamblov.

Interno obveščanje udeležencev na delovnih akcijah je potekalo po brigadnih biltenih, ki so jih urejali štabi brigad. Uredniška politika se je razlikovala, v glavnem pa so v biltenih našli svoje mesto novice iz delovišč in brigadirskega naselja ter literarni izdelki brigadirjev. Janja je denimo zapisala pesem *Dežuje*:

⁶³ S. Zavavlav, »Vaški vrtec«, *Primorske novice*, 14. 7. 1978, 12.

⁶⁴ Revalorizirana vrednost zneska 2.777.229,05 dinarja znaša na dan 1. 1. 2016 480.750,07 evra.

⁶⁵ SI AS 538, šk. 275, Poročilo o delu mladinskih delovnih brigad na mladinski delovni akciji »Brkini 78«.

⁶⁶ Vlado Ž., pisna izjava, 21. 1. 2016.

⁶⁷ SI AS 538, šk. 275, Poročilo o delu mladinskih delovnih brigad na mladinski delovni akciji »Brkini 78«.

⁶⁸ SI AS 538, šk. 301, Kulturno-zabavni program na MDA.

*Tiho mi po obrazu solze polzijo,
mednje se mešajo kaplje dežja.
Vedno, še vedno mislim nate, to mi srce prizna.
Dež pojenjuje in solze umrejo,
v mojem srcu le plamen živi,
da sva se razšla, naj tega ne vejo,
za to bila sva kriva jaz in ti.⁶⁹*

Časnik *Primorske novice* je večkrat namenil svoj prostor dogajanju na mladinskih delovnih akcijah v Brkinih, občasno pa so o brigadirjih in njihovih dejavnostih poročali tudi drugi slovenski mediji, tiskani ter radio in televizija.

Infrastruktura za športne aktivnosti oz. telesno kulturo, kot se je temu takrat reklo, je bila v brigadirskem naselju na Tatrah porazna, zato tudi aktivnosti niso najbolje zaživele. Športna igrišča v okolici brigadirskega doma so bila bolj ali manj improvizirana do leta 1978, ko je bil brigadirski dom obnovljen, prostor pred domom pa asfaltiran in ga je bilo mogoče uporabljati kot športno igrišče. Brigadirji so se udeleževali tudi na športnih srečanjih z udeleženci ostalih mladinskih delovnih akcij, ki so potekale v istem času. Poleg tega so imeli tudi športna tekmovanja s pripadniki JLA iz Ilirske Bistrice ter mladimi iz brkinskih vasi in zaposlenimi iz nekaterih bližnjih delovnih organizacij. Za brigadirje so bila organizirana tudi razna predavanja s področja telesne kulture. Tako je bilo denimo leta 1976 izvedeno predavanje o sistemskih spremembah na področju telesne kulture in o zmogljivostih mladostnikov.⁷⁰

Pri tečajih je obstajal velik razpon med načrtovanjem in dejansko izvedbo. Tako leta 1978 ni bilo mogoče izvesti foto-kino tečaja, saj za to v brigadirskem naselju ni bilo možnosti. Prav tako niso izvedli radioamaterskega tečaja, saj med brigadirji zanj ni bilo zadostnega števila interesentov. Uspešno pa je potekal tečaj prve pomoči za voznike motornih vozil, ki ga je uspešno končalo 62 tečajnikov.⁷¹

Pomemben vidik mladinskih delovnih akcij je bila tudi obrambna vzgoja. V vsaki izmeni je bil organiziran obrambni dan, na katerem so si brigadirji ogledali filme s tematiko ljudskega odpora, spoznavali orožje in tudi streljali z njim, udeležili so se orientacijskih pohodov, predavanj s področja topografije in narodnoosvobodilnega boja.

Delo brigad na deloviščih in pa vsa področja interesnih dejavnosti so bila podvržena ocenjevanju, za kar so skrbele ustrezne komisije pri predsedstvu skupščine

⁶⁹ Pesem Dežuje je izšla v *Biltenu* št. 4 Pionirske delovne brigade Vanček Šarh leta 1982, kar je nekoliko izven časovnega okvira, ki ga obravnava prispevek. Avtor jo je vključil v prispevek, saj meni, da nazorno opisuje tudi drugačne vezi, ne samo delovne, ki so se stkale (in razdrle) med udeleženci mladinskih delovnih akcij.

⁷⁰ SI AS 538, šk. 275, Poročilo o delu mladinskih delovnih brigad na mladinski delovni akciji »Brkini 78«. SI AS 538, a. e. 467, šk. 297, Delo mladinskih delovnih brigad na delovišču na MDA »Brkini 76«.

⁷¹ SI AS 538, šk. 275, Poročilo o delu mladinskih delovnih brigad na mladinski delovni akciji »Brkini 78«.

izmene skupaj s sekretariatom akcije. Brigadir Vlado se spominja: »Na delovišču smo delali tekmovalno, saj so se sproti izbirali tisti, ki so bili najuspešnejši, tisti, ki so naredili največ in so bili na koncu izbrani za udarnike. (...) Vso to ocenjevanje je na brigadirje delovalo spodbudno. Celi čas je med brigadirji in še posebej med brigadami potekala zdrava športna tekmovalnost. Norme so seveda bile določene, vendar smo vsi strmeli k temu, da bi jih presegli.«⁷²

V okviru idejnopolitičnega usposabljanja med akcijo se je ocenjevalo predvsem razvitost samoupravnih odnosov znotraj mladinskih delovnih brigad, idejno opredeljenost biltenov in stenskih časopisov ter organizirana predavanja, okrogle mize ... Na področju informiranja so ocenjevali predvsem splošno obveščenost brigadirjev, stenski časopis, bilten in brigadirski radio. Pri kulturnem udejstvovanju so bile pod budnim očesom ocenjevalne komisije zlasti kulturne prireditve, organizirane za vso izmeno, samostojne kulturne prireditve posamezne brigade za ostale brigade v izmeni in kulturne prireditve znotraj posamezne brigade. Na področju telesne kulture so se ocenjevala zlasti športna tekmovanja med akcijo in krajani oz. JLA, športna tekmovanja med brigadami, športna tekmovanja znotraj posamezne brigade in jutranja telovadba. Obstajala je štiristopenjska lestvica ocenjevanja: zelo uspešno, uspešno, zadovoljivo in slabo.⁷³

Vsaka mladinska delovna brigada, ki je sodelovala na mladinski delovni akciji v Sloveniji, je lahko prejela dekadna⁷⁴ priznanja (udarništvo, udarništvo udarnega dne, priznanje za družbene dejavnosti, pohvalo), izmenska priznanja (izredno udarništvo, priznanje akcije), končna priznanja (priznanje RK ZSMS, priznanje konference ZSMJ – za zvezne akcije). Posamezen brigadir je za dosežene izredne delovne rezultate in rezultate na področju družbenih dejavnosti lahko prejel udarniško značko, za prizadevnost na delovišču in na področju interesnih dejavnosti pa priznanje. O podelitvi posameznih priznanj, ki so jih prejeli brigadirji, je odločala brigadna konferenca na predlog delovnih skupin oz. predsedstva brigadne konference.⁷⁵

Brigada je lahko bila proglašena za *udarno*, če je v prvi dekadi v povprečju dosegla najmanj 120-odstotno delovno normo, v drugi dekadi pa najmanj 130-odstotno delovno normo ob najmanj 90 odstotkih učinkovitih ur, če je s svojim delom in disciplino prispevala k političnim in vzgojnim ciljem mladinske delovne akcije ter maksimalno prispevala k razvijanju družbenih in interesnih dejavnosti v naselju. Skupščina izmene je lahko v vsaki dekadi izmene en dan proglasila za udarni dan. Če je brigada na udarni dan dosegla višji odstotek delovne norme od svoje povprečne delovne norme in je bil ta odstotek za deset odstotkov višji od povprečne norme naselja v preteklih dneh ob 90 odstotkih učinkovitih ur, je bila proglašena za *udarno udarnega dne*. Za izredne rezultate v težkih delovnih pogojih je lahko skupščina izmene na predlog predsedstva skupščine ali komandanta akcije sprejela sklep o podelitvi priznanja

⁷² Vlado Ž., pisna izjava, 21. 1. 2016.

⁷³ SI AS 538, a. e. 438, šk. 267, Pravilnik o priznanjih na MDA.

⁷⁴ Vsaka izmena se je delila na dva dela – dekadi.

⁷⁵ SI AS 538, šk. 273, Pravila o organiziranju mladinskih delovnih akcij v SR Sloveniji.

izredno udarništvo mladinski delovni brigadi. Za izredne rezultate, ki jih je brigada dosegla na področju družbenih dejavnosti, je bila nagrajena s *priznanjem za družbene dejavnosti*. Brigada, ki je osvojila vsa redna udarništva, udarništvu udarnih dni in priznanje za družbene dejavnosti, je ob koncu izmene prejela *trak mladinske delovne akcije*. Po zaključku mladinskih delovnih akcij je RK ZSMS brigadam, ki so dosegle najboljše rezultate na posamezni akciji, podelila *priznanje RK ZSMS*.⁷⁶

Brkinska slemenska cesta je bila na vsej svoji trasi, ki znaša dobrih 30 kilometrov, v letu 1979 prevlečena z asfaltno podlago. Asfaltna plast naj bi bila debela šest centimetrov, a je bila njena debelina zaradi pomanjkanja denarja ponekod znižana na 4–5 centimetrov, kar je bilo pod standardi za predvideno nizko obremenitev cestišča.⁷⁷ Posledice varčevanja so se zelo hitro pokazale. Novembra 1980 je brkinske gozdove prizadel hud žled. Pristojne službe so v letu 1981 pričele sanacijo gozdov. Dovoz velikih količin materiala za gradnjo gozdnih cest in odvoz lesa iz poškodovanih gozdov sta predstavljala preveliko obtežitev za brkinsko slemensko cesto in posledica so bili uničeni oz. močno poškodovani posamezni odseki ceste, ki je bila potrebna popravi manj kot dve leti po njenem asfaltiranju.⁷⁸

Viri in literatura

Arhivski viri:

- SI AS, Arhiv Republike Slovenije:
 - AS 538, Republiška konferenca Zveze socialistične mladine Slovenije.
 - AS 1235, Republiška skupnost za ceste Slovenije.
- SI PAK, Pokrajinski arhiv Koper:
 - PAK 700, Samoupravna skupnost za ceste občine Sežana 1979-1989.

Časopisni viri:

- Fatur, Edi. »Glej, cesta bela ...«. *Primorske novice*, 11. 2. 1979.
- Fatur, Edi. »Prej partizanski Brkini – danes brigadirski.« *Primorske novice*, 22. 8. 1975.
- Fatur, Edi. »Veličastno slavje na Tatrah.« *Primorske novice*, 13. 9. 1974.
- Kralj, Dušan. »Utripanje pomlajene aorte Brkinov.« *Primorske novice*, 3. 9. 1976.
- Nikolić, Petar. »Boljši izgledi za brkinsko cesto.« *Primorske novice*, 18. 11. 1977.
- Nikolić, Petar. »Brkini so spet zaživeli.« *Primorske novice*, 19. 8. 1977.
- Troha, Zdravko. »Mladinska delovna brigada pred 40 leti zgradila cesto.« *Primorski dnevnik*, 22. 3. 1998.
- Zadnik, Maks. »Brkinska slovenska cesta in priključek na cesto Reka – Trst.« *Primorske novice*, 28. 6. 1974.
- Zavavlav, S. »Vaški vrtec.« *Primorske novice*, 14. 7. 1978.
- *Primorske novice*, 28. 6. 1974, »Več za razvoj Brkinov.«
- *Primorske novice*, 11. 3. 1977, »Mladinske delovne akcije 77.«
- *Primorske novice*, 18. 3. 1977, »Priprave za Brkine 77 že tečejo.«

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ SI PAK 700, a. e. 46, šk. 2, Predlog za nadgradnjo obstoječe asfaltne ureditve na Brkinsko-slemenski cesti in priključkih te ceste, ki bodo prometno obremenjeni zaradi eksploatacije lesa poškodovanih brkinskih gozdov v letu 1981 in 1982, 20. 5. 1981.

⁷⁸ SI PAK 700, p. e. 46, šk. 2, Sanacijski program in plan vzdrževanja Brkinsko-slemenske ceste s priključki do voznega stanja, zaradi odpravljanja posledic elementarne nesreče v Brkinih, za leto 1981, junij 1981.

- *Primorske novice*, 20. 5. 1977, »Samoupravni sporazum o mladinski delovni akciji.«
- *Primorske novice*, 10. 6. 1977, »Začetek mladinske delovne akcije Brkini 77.«
- *Primorske novice*, 15. 7. 1977, »Prišla je tretja izmena.«
- *Primorske novice*, 26. 8. 1977, »V Brkinih – voda.«
- *Primorske novice*, 7. 10. 1977, »Rešitev za slemensko cesto.«
- *Primorske novice*, 21. 10. 1977, »Asfalt na brkinsko cesto.«

Literatura:

- Barborič, Blaž, Živa Bobič, Sebastjan Borko, Mina Dobravc in Janez Pirc. »Problematika slovenskega podeželja na primeru Brkinov.« V: *Dela 17, Podeželje na prelomu tisočletja. Izzivi in problemi*, ur. Marijan Klemenčič, 265–84. Ljubljana: Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2002.
- Martelanc, Tomo, ur. *V korak s časom–Slovensko mladinsko prostovoljno delo*. Ljubljana: Zveza za tehnično kulturo Slovenije, 1998.
- Slavič Potočnik, Irma. *Endogeni razvojni potenciali slovenskega podeželja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete v Ljubljani, 2010.
- Stibilj, Matjaž. *Bratstvo na delu*. Trst: Založništvo tržaškega tiska ZTT-EST, 2015.
- Šebenik, Igor in Drago Kladnik. »Brkini in dolina Reke.« V: *Slovenija, pokrajina in ljudje*, ur. Drago Perko in Milan Orožen Adamič. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, 1999.
- Volk, Anja. »Brkini v postindustrijski dobi.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, 2011.

Pisna izjava:

- Vlado Ž., 21. 1. 2016.

Ustna izjava:

- Branko F., 2. 5. 2015.

Rok Filipčič

WORK BRIGADE HEAVE-HO!: THE FIRST FOUR YEARS OF YOUTH COMMUNITY
WORK CAMPAIGNS IN BRKINI 1975 – 1978

S U M M A R Y

The Brkini hills stretch across some 235 square kilometres and they represent a kind of a “familiar stranger”. Namely, they lie next to the road from Kozina to Rijeka, travelled by masses of tourists during the summer, but probably few of them know that they are enjoying the view of the Brkini hills. The settlements in Brkini are typical of such ridges: they are located where the ridge is narrower and steeper, while in the east of the Brkini hills they are mostly located on top of domed elevations. Most of these settlements are packed in tight groups in order to preserve as much agricultural land as possible. In the past Brkini belonged to numerous landholdings and landowners, and the last political-administrative change took place in 1991, when they were included in the Republic of Slovenia.

The Brkini hills have never been especially well-developed economic centre. However, between the second half of the 17th century until the end of World War II they did represent the economic hinterlands of Trieste and Rijeka, which saw significant economic development. World War II was disastrous for the population of Brkini. We should also underline the year 1954, when Trieste was ultimately annexed to Italy, depriving the population of Brkini of its primary market. The population of these hills responded to this negative trends by relocating to economic centres, near their workplaces, as daily migration was not possible due to the poor road infrastructure. Some of them also emigrated abroad.

The local and state political authorities saw the possibility of putting a stop to emigration and ensuring economic progress by building roads, the so-called Brkini ridge road. The first sections were already constructed in the 1950s. However, the main push in the construction of this road took place in 1974, when its main part was built, although it was only a gravel road. Since 1975 the main part

of the workforce at the construction site consisted of the participants of the youth community work campaign, a form of organised youth volunteer work, contributing to the restoration or construction of infrastructure and other facilities. The campaigns included youth from all over Slovenia, sometimes also from other parts of Yugoslavia or even from abroad. The youth were organised in youth work brigades – organised groups of individual volunteers in the vein of military units. Throughout the years the work brigade accommodations were organised in the village of Tatre in the centre of Brkini. In the first four years of the youth community work campaigns in Brkini the youth work brigades laboured to complete the Brkini ridge road, and they were occasionally assisted by the members of the Yugoslav People's Army and certain construction companies. In places the works were only aimed at widening the existing road, while individual sections were built anew. One of the problems was that the road was not paved, and therefore the members of the work brigades also had to keep repairing the existing sections. The road was finally paved in 1979. during the first four years of the youth community work campaigns in Brkini the members of the work brigades also participated in the constructions of waterworks in certain villages, a part of the telephone network, and they also assisted the local population with their daily chores. The Red Cross brigades were somewhat specific: their task was to assist in the field of health, hygiene and social work.

The youth community work campaign were organised on the basis of self-management agreements, drawn up for each individual year. Community work campaigns did not only have an economic function: they were also seen as the space where the youth cadre and the comradeship among the youth was being forged, as a school of self-management. Every youth community work campaign had a leader, called the commander, and each individual brigade had their commander as well. Besides the work at the construction sites the work brigade members also took part in other “extra-curricular” activities, consisting of ideological-political education, culture, awareness raising, physical culture and various workshops. The brigades and individual brigade members were evaluated and received awards for their efforts at the construction sites as well as in the extra-curricular activities, which represented additional motivation. Many brigade members took part in the community work campaigns more than once, and the campaigns in Brkini continued even after the first four-year period.